



Syksyllä 1996 todettiin, ettei mustaa saa valkoiseksi vaikka kuinka yritettäisiin muuttaa maailmaa. Koko valtakunta tuli tietoiseksi erään lintu-aseman lähetyksillä sattuneesta onnettomuudesta, jossa mufloneja metsästännyt mies ampui lintumiestä jalkaan. Alkoholilla ei tietävästi ollut osuutta asiaan. Asian tekee oudoksi kyseisen metsästäjän toiminta alueella, jolla on lintumiesten ja metsästäjien välille tehty yhteiset pelisäännöt. Lisäksi muflonin sekoittaminen lintumiehen sääreän tulee aiheuttamaan vielä mielipiteiden vaihtoa. Kysymys kuuluukin, onko lintumiehillekin annettava hinta-argumentti, jonka mukaan henkilöä kohtaan tapahtunut henkeä vaarantava teko tulisi mitata. Lintumies - uhanalainen luonnonvara!?!?

JURMOON!

Asemanhoitaja; Mikael Nordström
puhelin: (02) 253 4227

Luvassa kokemuksia, nostalgiaa ja
 ennenkaikkea paljon lintuja!

Ukuli 27 vsk. ISSN 0782-8195 Julkaisija/Utgivare Turun Lintutieteellinen Yhdistys ry PL 67, 20101 Turku Åbo Ornitologiska Förening rf PB 67, 20101 Åbo. Päätoimittaja, toimittaja ja taitto/Huvudredaktör, redaktör och ombrytning. Petri Laine Puh. (02) 470 5415. Jäsenet saavat lehden ilmaiseksi. Medlemmar erhåller tidningen gratis. Ilmoitushinnat/Annonsspriser 1/1 s.700 mk, takakansi 800 mk 1/2 s.500 mk, 1/3 s.400 mk 1/4 s.300 mk Painopaikka/Tryckeri KELAn tutkimuskeskus, kirjapaino 1997

Sisällys:

3. **Onko tämä ollut kaiken sen harmin ja pilkan arvoista;**
Petri Laine
4. **Pohjantikan esiintymisestä Varsinais-Suomessa;**
Lennart Saari
12. **Selkälökkikannan nykytila Saaristomeren kansallispuiston yhteistoiminta-alueella;**
Mikael Nordström
16. **Kaljasieppo on muuttolintu;**
Tuula Kallioniemi
17. **Jurmon lintuaseman tulevaisuuden näkymiä;** Mikael Nordström & William Velmala
19. **Balladi pinnon vaiheilta III;**
Juhani Toukola
23. **Turun Itäharjun talvilinnuista 1969-71 ja 1996-97;** Matti Valta
27. **Pieni pähkinä purtavaksi.**
28. **Turun lintutieteellinen yhdistys r.y. 1997.**

Kuva: Keräkurmitsa
(*Charadrius morinellus*) Utsjoki,
Karigasniemi. Kesäkuu 1993,
Jyrki Normaja

Onko tämä ollut kaiken sen harmin ja pilkan arvoista???

Kun kuusi vuotta sitten aloitin Turun lintutieteellisessä yhdistyksessä, hakeuduinkin mukaan vain siksi, että olin kiinnostunut yhdistystoiminnasta jo opiskeluaikanani. Olin toiminut oppilaskunnassa ja -yhdistyksissä luokkani toivomuksesta ja muutoinkin olin sitä mieltä, että jonkun on tehtävä jotain. Liittymiseni yhdistykseen tapahtui marraskuussa Jurmoon menoni kautta - halusin käydä alueen varmasti parhaimmassa lintujen havainnointipaikassa ja kuulua sen alueen yhdistykseen. Olin jo harrastanut miltei kaksitoista vuotta ja toivonut pääsyä toimintaan mukaan.

Kuukausi liittymiseni jälkeen minua ehdotettiin hallitustoimintaan ja istuinkin hallituksen riveissä heti seuraavan vuoden alusta. Alusta pitäen oli huomioitavaa, ettei suurin osa yhdistyksen jäsenistöstä tee juuri muuta kuin lue lehteä ja arvostele toimintaa. Olimme kuitenkin sen yläpuolella - paine vain kasvattaa ja senpä vuoksi opin jopa pitämään kritiikistä, kun sitä tuli.

Vuosi kului ja pian selvisi, etteivät puheenjohtaja ja rahastonhoitaja enää jatkaisi seuraavana vuonna. Oli jälleen valinnan paikka ja pelastin osan tilanteesta ottamalla rahastonhoitajan paikan Katarina Pihan jälkeen. Tilanne oli hallinnassa hänen hoidettuaan kautensa kiittävästi. Minulle se oli työn ja tuskan taival ja tunnustan heti itse, että luulin osaavani jotain kirjanpidosta, mutta kaikki tuli kyllä ihan uutena asiana kantapäähän kautta. Minua ei mitenkään helpottanut hallitukseen kuulumattomien henkilöiden alituinen vinoilu, mutta painostus kasvattaa...

Vuoden 1996 alusta yhdistyksen toiminnassa tehtiin selvä päätös parempaan. Ei vähiten siinä, että pääsin irti rahastonhoitajan töistäni ja saatoinkin keskittyä vain lehteen. Totuus oli karmaiseva. Sain siirron muualle töihin, ylennyksenkin, mutta se tulisi vaatimaan uhrauksia vapaa-aaltani. Työtunteja kertyi viikossa yli kuusikymmentä ja lehden teon puolesta alkoivat hommat jäädä tekemättä. Lisäksi posti hukkasi yli kolmeksi kuukaudeksi yhden painettavaksi lähetetyn Ukulin ja näin oli soppa valmis.

En varmasti ole hallituksessa oloikaani laiskotellut. Mutta nyt kun jään pois koko yhdistyksen toiminnasta, jää mieleeni vain yksi kysymys: Kannattiko tehdä elämästään helvettiä vain siksi, että halusi auttaa. Kun uusi hallitus nyt aloittaa ja vanha lopettaa, toivonkin uudelle porukalle työrauhaa ja myönteistä ilmapiiriä myös ulkoa käsin. Itse tiedän, mitä on olla hampaissa koko ajan ja sen vuoksi pitäisin järkevänä etuna hallituksen jäsenille jäsenmaksun poistamista heidän osaltaan toimintakaudeltaan. Te lukijat ette ehkä edes tiedä, etteivät toiminnassa mukana olevat henkilöt saa työstään muuta kuin hyvän mielen; senkin vain, jos heitä ei ehtimiseen loukata työkeällä kritiikillä ja panettelulla.

Sain itse kritiikkiä erältä henkilöltä kirjeitse. Voitte itse arvella, onko se kannustavaa. "Edellisen raportin taitto oli perseestä. Ennenkuin toimitan katsausta mihinkään, haluan takeet siitä, ettei jatkossa tule samanlaista jälkeä."

Kun seuraavan kerran ryhdyn työhön jonkin mielestäni tärkeän työn takia, minäkin haluan takeet siitä, ettei sitä työtä arvostele jokin sellainen taho tahi henkilö, joka ei ole sen arvoinen. Mainitulle henkilölle annan henkilökohtaisen viestin tässä mukana. Heti, kun hänen raporttinsa alkavat olla ajantasalla ja hän alkaa itse hoitaa myös yhdistyksen hänelle antamia töitä sille kuuluvalla pieteetillä, hyväksyn myös hänen mielipiteensä. Toki SINÄ nyt pahastut tästä julkisesta lausunnosta, mutta et puoliksikaan niin paljon kuin minä olen viimeisen kuuden vuoden aikana kantanut harmejä ja panetteluja niskassani. Sietäisi Sinunkin mennä itseesi ja ajatella, oletko todella niin hyvä ja täydellinen, että on varaa moiseen suunpieksentään.

Minun tehtäväni oottaa yhdistyksessä Rami Lindroos, jolle olen jo luvannut ojentaa auttavan käteni, jos hän sitä tarvitsee. Hän tosin on tehnyt näitä hommia jo ennenkin, joten en usko hänen tarvitsevan apua. Haluan kuitenkin toivottaa hänelle parhainta onnea ja menestystä. Hän on henkilö, jolle ei meillä kellään pitäisi olla mitään pahaa sanottavaa.

ONNEA JA MENESTYSTÄ JATKOSSA KOKO YHDISTYKSELLE
JA ENNEN KAIKKEA VAHVAA SELKÄÄ HALLITUKSELLE!!!

Petri Laine; Päätoimittaja



Pohjantikan esiintymisestä Varsinais-Suomessa

Lennart Saari

Pohjantikka ei ole valtakunnallisesti uhanalainen laji, sensijaan Rassi ym. (1992) ovat kelputtaneet sen alueellisesti uhanalaiseksi. Varsinais-Suomessa Gustafsson (1990) lukee lajin erittäin uhanalaiseksi ja hän arvioi maakunnan nykykannaksi 10, korkeintaan 20 pesivää paria (Gustafsson 1994). Koko Euroopan mittakaavassa laji on luokiteltu taantuvaksi (Tucker & Heath 1994).

Varsinais-Suomesta on toistaiseksi julkaistu yksi kattava selvitys (Karlin 1980). Lisäksi Karhumäki (1979) on julkaissut havaintojaan Salon seudulta. Koska lajin on katsottu taantuneen maamme eteläpuoliskolla aiheeseen palaaminen on perusteltua. Toivottavasti tämä kirjoitus myös innostaa havaintojaan panttaaviaan kirjoituspöytätoihin, jotta seuraava katsaus olisi entistä ehempi.

Aineisto ja menetelmät

Aineiston pääosan muodostaa vuoden 1995 loppuun mennessä TLY:n arkistoon kertyneet havainnot. Tähän olen lisännyt Rymättylän Aaslalta vuodesta 1975 järjestelmällisesti keräämäni pohjantikka-aineiston sekä TLY:n jäsentiedotteen kautta kerätyn lisäaineiston. Gustafssonin (1994) keräämästä aineistosta ovat mukana vain suoraan pesintään viittaavat havainnot.

Lintuarkistoihin kertyvä aineisto on usein alttiina satunnaisille "häiriötekijöille" riippuen muun muassa siitä, miten kattavasti aineistoa kulloinkin on kerätty. Tästä syystä esitän myös Rymättylän Aaslan aineiston, jonka suhteen havainnointiteho on tarkkaan arvioitavissa viimeksikuluneiden 21 vuoden ajalta. Vuosittaisia kannanvaihteluita kuvataan havaintomäärillä: yleensä samassa paikassa yhtenä päivänä havaitut yksilöt. Jotkut pitkäaikaiset oleskelut samoilla

paikoilla on tulkittu yhdeksi havainnoksi, samoin kuin arkistossa. Vuotuisia yksilömääriä tarkasteltaessa vuosi on jaettu syyskuun alusta huhtikuun loppuun neljään kahden kuukauden jaksoon ja samassa paikassa havaitut linnut on otettu mukaan vain yksi kultakin jaksolta elleivät linnut ole selvästi eri yksilöitä (esimerkiksi eri sukupuolta tai rengastettu). Tämä luku on mitä todennäköisimmin aliarvio, koska varsinkin rannikon havaintopaikoilla yksilöiden vaihtuvuus lienee suuri.

Aaslan aineistossa yksilömäärät ovat päivittäin havaittujen lintujen yksilömääriä (yksilöityjä havaintoja; mikäli linnun on ilmoitettu olleen paikalla pitempään on kuitenkin vain tarkat päivämäärät huomioitu). Vuodesta 1975 lähtien havainnointi on ollut järjestelmällistä ja kutaquinkin tasaita läpi vuoden, sitä ennen talvikaudella puutteellista.

Kuva: Pohjantikka (*Picoides tridactylus*, k. Joulukuu 1993. Salo, rautatieasema. Jyrki Normaja

Tulokset:

Pesintä ja pesimäaikainen esiintyminen

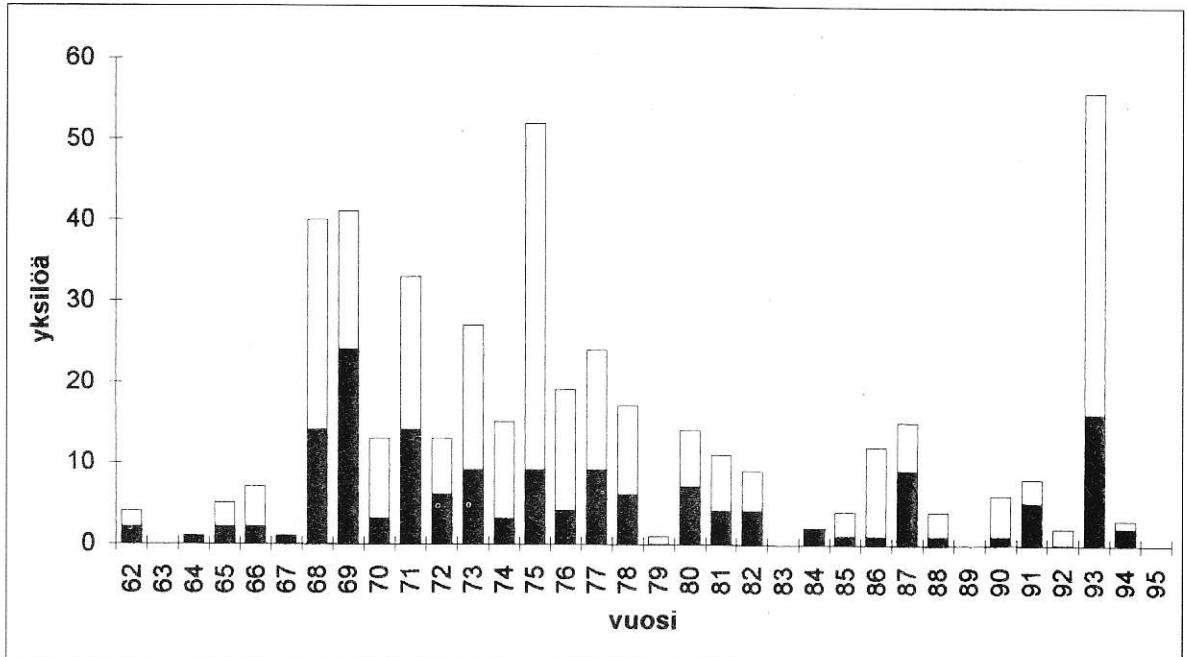
Varsinais-Suomesta on julkaistu seuraavat pesä- tai poikuelöydöt (Karhumäki 1979, Karlin 1980): Turku (1827), Nousiainen (1947, 1978), Kalanti (1967), Salo (1968-70), Yläne (1968, 1974), Laitila (1969, 1977), Muurla (1970), Koski (1972), Suomusjärvi (1973), Karinainen (1974), Kisko (1975) ja Halikko (1978). TLY:n arkistosta löytyi lisäksi kaksi tarkemmin yksilöimätöntä pesimähavaintoa: Askainen 1943 "pesintä" ja Nauvo, Seili 11.5. 1970 naaras ja "pesintä". Esko Gustafsson sai tietoonsa pesinnän Yläneen Vaskijärven luonnonpuiston Isosaaresta (17.6. 1984 pari ja poikaset, R. Hyvönen). Laitilan ja Kodisjoen rajoilta tavattiin lisäksi vuonna 1990 reviiri, jolta pesä löytyi poi-

kasten lähdettyä (S. Nordqvist). Varmistettuja pesimistapauksia Varsinais-Suomesta tunnetaan siis vain 21. Gustafssonin (1994) mukaan Vaskijärven luonnonpuisto lienee ainoa pohjantikan vakituinen pesimäpaikka maakunnassamme.

Sensijaan pesimäaikaisia (toukoheinäkuun) havaintoja on jonkin verran enemmän, joista osa kuitenkin koskenee myöhäisiä kevätmuuttajia. Vahvimmin pesintään viittaavat seuraavat kirjallisuudessa mainitut tai TLY:n arkistoon toimitetut havainnot: Salon seutu 1969-75 vuosittain ainakin yksi pesimäaikainen havainto (vuonna 1974 kaksi; Karhumäki 1979). Muita todennäköisesti pesintään viittaavia havaintoja on Yläneeltä, joista Vaskijärven luonnonpuistossa neljä (1978 pesintäyritys epäonnistui; 1980, 1985 ja 1990), Huvituk-

sesta (pari läpi vuoden 1963), Laijankorvesta (1967), Elijärveltä (koiras teki koloa 1973), Raasinjärveltä ja Lautpaltassa (vuodelta 1974, jompikumpi tai kummatkin saattavat liittyä saman vuoden pesintään) ja Kurjenrahkalta (1983). Karinaisista on kaksi pesintään viittaavaa havaintoa (Kyrössä 1972 epäonnistunut pesintä ja Karvion kullamalla 1976), samoin Nousiaisista (Pukkiallossa 1989-90), Alastarolla (Virttaa 1990 ja Ilola 1993), Marttilassa (Vähä-Ollila 1978 ja Prunkila 1984) sekä Laitilasta (Pahajoki 1978 ja Palttilan holma 1982). Kosken Satopäässä pohjantikka tavattiin "pesimispuuhissa" huhtikuun lopussa 1971. Saaristossa pesintään viittaa vahvimmin Kustavin Kaurissalossa 14.7. 1975 tavattu koiras.

Kuva 1. Syksyllä (syys-joulukuu) havaitut pohjantikat Varsinais-Suomessa vuosina 1962-95. Pylvään valkea osa kuvaa syys-lokakuussa tavattuja eri yksilöiden vähimmäismääriä (yht. 288), tummennetut pylväät marras-joulukuussa tavattuja yksilöitä (yht. 174). Samat yksilöt voivat esiintyä molemmilla jaksoilla.



Uhanalaisuuskyselyssä talvella 1990/91 (ks. Gustafsson 1994) saatiin lisäksi joitakin pesintään viittaavia havaintoja. Vahvimmin pesintään viittaavat havainnot koskivat ilmeisesti vaelluksella olevaa nuorta lintua vuonna 1989 Karinaisten ja Tarvasjoen rajoilla (hakkasi pesäkoloa, mutta hävisi juhannuksen tienoilla, P. Lempa) sekä pari Laitilan Pahajoella 1986 (S. Nordqvist). Laitilassa pohjantikkoja tavattiin vuosittain 1-2 yksilöä. Lisäksi saatiin satunnaisia "pesimis-aikaisia" havaintoja ilman päivämäärätietoja (jotkut saattavat olla myös huhtikuulta) Perniöstä, Marttilasta ja Loimaan seudulta. Kustavin havainto 2 yksilöä vanhassa suonlaitakuusikossa 5.8.1976 (S. Kallio) saattaa liittyä pesintään lähiseudulla. Gustafssonin (1994) arvio Varsinais-Suomen nykykannasta 10 (-20) paria näyttää näillä tiedoilla olevan melko oikeaan osunut. Tosin pohjantikan pesimämaastot eivät liene niitä kaikkein innokkaimmin koluttuja maastoja maakunnassamme. Pohjantikka on kuitenkin mieltynyt kanahaukkakuusikoihin (Linkola 1967), joten ainakin haukkamiehet liikkuvat pesimäaikaan sopivissa ympäristöissä. Toukokuussa, poikkeuksellisesti kesäkuun alussa, tavataan joukko pohjantikkoja, jotka mitä ilmeisemmin ovat myöhäisiä muuttajia. Nämä havaintopaikat ovat valtaosaksi saaristossa tai rannikolla. Luettelen havaintokunnat aakkosjärjestyksessä:

Askainen 7 . - 24.5.1945, 11.5.1962, 13.4.-12.5.1965, 1.-14.5.1969
 Dragsfjärd, Högsåra 27.5.1939
 Dragsfjärd, Vänö 4.5.1973, 3.-4.5.1975

Kaarina, Kuusistonlahti 2.5.1970
 Kemiö, Stenmo 3.5.1983
 Korppoo, Jurmo 2.5.1982
 Kustavi, Isokari 24.5.1969, 1.6.1975
 Mietoinen, Silakkari 12.5.1972
 Paimio, Paimionlahti 26.5.1986
 Perniö, Latokartano 28.5.1994
 Piikkiö, Jauhonsaari 1.5.1992
 Pyhärnta, Rihtniemi 1.5.1987
 Rymättylä, Aasla 2.5.1970, 7.5.1983, 3.5.1992
 Särkisalo, Kesäniemi 15.5.1982
 Turku, Ruissalo 7.5.1972, 8.-22.5.1977(kn), 20.5.1978
 Uusikaupunki, Pyhämaa 26.5.1969
 Uusikaupunki, ketunkallio 10.5.1977

Havainnot jakautuvat melko ta-saisesti eri vuosille. Vain yhtenä keväänä myöhästelijöitä on tavattu kolme kertaa (1969), seitsemänä keväänä kaksi kertaa sekä yhdeksänä keväänä vain kerran. Ainoastaan Ruissalossa vuonna 1977 tavattiin sekä koiras että naaras samassa paikassa, mutta eri aikaan.

Syysvaellus

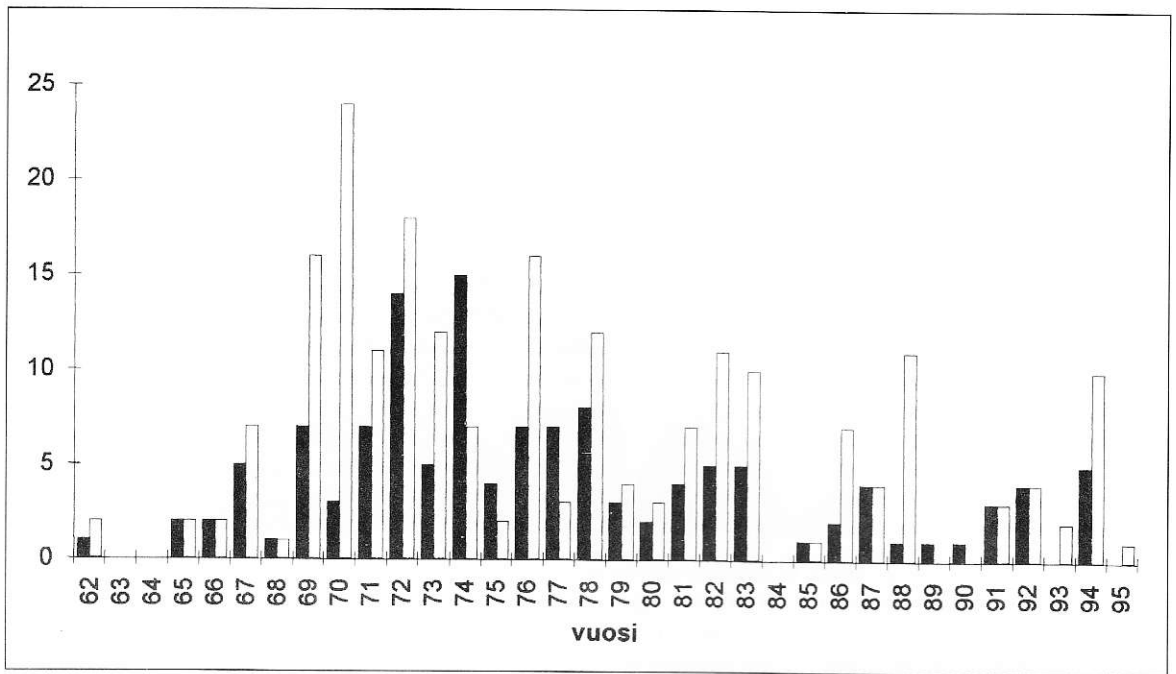
Syysvaellus alkaa joinakin vuosina jo elokuussa. Tosin joistakin havainnoista on vaikea päätellä, koskevatko ne vaeltavia lintuja vai lähiseuduilla pesineitä yksilöitä (ks. Kustavin havainto yllä). TLY:n arkistoon tai minulle suoraan on ilmoitettu vain 11 elo-

kuista syysmuuttoon viittaavaa havaintoa. Näistä yksi on vanha, elokuun lopulla noin 1928 Korppoosta (Palménin arkisto). Havainnot Karinaisten Karviankulmalta (naaras 19.8.1972) ja Nousiaisten Pukkivalolta (20.8.1980) voivat liittyä pesintään lähiseudulla, kuten myös Kalannin havainnot (Kuuantuori nuori naaras 27.8.1970 ja Koljolanjärvi 18.8.1974). Sensijaan Liedon havainnot (Vanhalinna 20.8.1973 koiras ja Yliskulma 25.8.1977) samoin kuin Turun havainto (Pansio, elokuun loppu 1989) eivät enää liittyne pesintään. Kustavin Isokarissa 27.8.1965 ja Korppoon Jurmossa 23.8.1981 havaitut linnut ovat jo varmuudella muualta. Pohjantikkahavaintojen silmiinpistävä puute elokuun alussa viitanee kuitenkin siihen, että kyseessä ovat vaeltamaan lähteneet linnut. Syysvaelluksen alku vuosina 1961-94 esitetään taulukossa 1. Vaellus alkaa keskimäärin 10.9. (mediaani, keskiarvo on päivää myöhemmin), vaihteluväli on 18.8.-9.10. (29 vuotta).

Kuvasta 1 nähdään syysvaelluksen voimakkuus eri syksyinä. Liikehdintä oli selvästi voimakainta vuosina 1968-78, minkä jälkeen hyviä vuosia on ollut harvoin. Vuosina 1968-78 pohjantikat olivat runsaampia joka toinen syksy (vain syksy 1968 sopii tähän huonosti), myöhemmät havainnot eivät enää sovi mairittuun rytmiin.

Talvehtiminen

Suuri osa syksyllä liikkuvista pohjantikoista jää ilmeisesti viettämään talveaan Varsinais-Suomeen. Maakunnan oma pieni populaatio ei juurikaan pysty näihin lukuihin vaikuttamaan. Var-



Kuva 2. Keväällä (tammi-huhtikuussa) havaitut pohjantikat Varsinais-Suomessa vuosina 1962-95. Pylvään valkea osa kuvaa tammi-helmikuussa (yht. 212), tummennetut pylväät maalisi-huhtikuussa tavattujen eri yksilöiden vähimmäismäärää (yht. 130).

sinais-Suomessa havaittujen pohjantikkokojen määrät nähdään kuvista 1 ja 2. Syys-lokakuussa liikkuvien pohjantikkokojen osuus lienee suurimmillaan, mutta joukossa on varmaan niitäkin, jotka ovat asettuneet aloilleen. Luvut tosin saattavat aliarvioida pohjantikkokojen liikehdintää, koska yksilöiden vaihtuvuutta ei tällä menetelmällä pystytä selvittämään. Marras-joulukuussa havaittujen lintujen määrät ovat vähentyneet huomattavasti edellisestä jaksosta. Marras-joulukuussa tavataan enää 60,4% (174/288) syys-lokakuun määristä.

Tammi-helmikuussa määrät nousevat jälleen (212 havaittua), mikä on 73,6% syys-lokakuun määristä, mutta 121,8% marras-joulukuun määristä. Syistä ei ole varmuutta: linnut saattavat tulla paremmin esille, uusia lintuja voi

vaeltaa alueelle tai sitten on kysymys niinsanotusta pinnapaineesta vuoden alussa. Maalisi-huhtikuussa on jäljellä 61,3% alkuvuoden määristä, mutta 45,1% syys-lokakuun määristä. Näillä luvuilla tuskin pystyy arvioimaan kuolleisuutta. Jotkut linnut ovat ilmeisesti aloittaneet paluumuuttonsa, joka jatkuu heikkona vielä toukokuussa (ks. yllä).

Pohjantikat Aaslalla

Kuvasta 3 nähdään talvikukausittain havaitut pohjantikat Aaslalla vuosina 1968/69-1995/96. Aineisto on vertailukelpoista talvesta 1975/76 lähtien, ja yleinen suuntaus on ollut laskeva. Suuret vuosittaiset heilahtelut ovat tyypillisiä, sijaitseehan Aasla verraten kaukana lajin pesimäseuduilta, eivätkä pienemmät vaellukset edes sinne asti ulottune. Hyvät vaellusvu-

det toki näkyvät aineistossa selvästi. Suuret vaellukset 1960- ja -70-lukujen vaihteessa eivät aineistossa näy hyvin, johtuen vähäisestä retkimäärästä.

Merkittävämpi tarkastelukulma on havaintojen kuukausittainen jakauma (vertailukelpoisilta vuosilta 1975-95; kuva 4). Lokakuussa lintuja on tavattu 31 (27,7%) ja marraskuussa vain 9 (8,0%); eli saman verran kuin syyskuussa. Marraskuun havaintojen vähyttä ei voi selittää vähäisellä retkeilyllä, sillä havainnointi on ollut jatkuvasti kutakuinkin tasaista läpi vuoden. Joului-helmikuussa havaittujen pohjantikkokojen määrät ovat marraskuisia korkeammat ja käytännössä muuttumattomat ja vasta maaliskuussa havainnot vähenevät selvästi ja toukokuussa löytyy vain satunnaisia viivytelijoita.

Mitään pesintään viittaavaakaan ei Aaslalla ole todettu. Jouluhelmikuun suuret pohjantikkamäärät selittynevät joko uusilla vaeltelijoilla tai sillä että linnut tulevat herkemmin näkyviin ja ovat paikalla pitempään. Pohjantikka tuntuu talvellakin kiertävän paljon. Sen voi tosin nähdä talven aikana useampaan otteeseen samassa paikassa tai jopa samassa puussa, mutta väliaikoina lajia ei paikalta löydy etsinnästä huolimatta.

Pohjantikkakannan kehitys Varsinais-Suomessa vuosina 1962-95

Kuvasta 5 nähdään vuosittain tehtyjen pohjantikkahavaintojen määrät Varsinais-Suomessa. Pohjantikkakannat olivat erityisen runsaat vuosina 1968-78, minkä jälkeen kanta ei ole saavuttanut entisiä asemiaan. Ainoastaan syksyllä 1993 paikalle osunut vaellus oli 1960- ja -70-

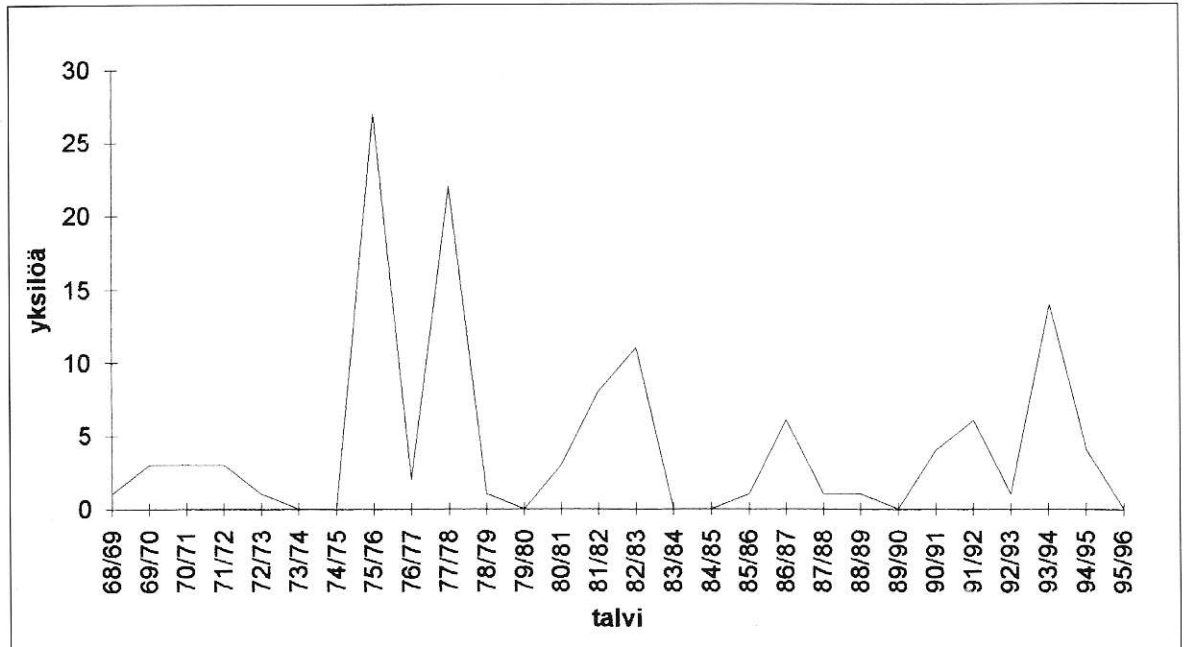
luvun parhaimpien vaellusten luokkaa. Ennen vuotta 1968 havaitut pohjantikkamäärät olivat myös vähäiset. Pohjantikkakantojen yht'äkkäinen runsastuminen vuosiksi 1968-77 ja tämän jälkeen tapahtunut pysyvältä näyttävä romahdus mietityttää. Onko kysymyksessä pelkkä havaintotekninen juttu? Havainnot romahtavat Karlinin (1980 julkaisun jälkeen. Voidaan siis kysyä onnistuiko Karlin keräämään havaintoja paljon tehokkaammin kuin niitä arkistoon enemmän tai vähemmän spontaanisti ilmoitetaan? Heikko kanta ennen vuotta 1968 johtuisi silloisen harrastelijapolven puutteellisista havainnoista reilu vuosikymmen aiemmin.

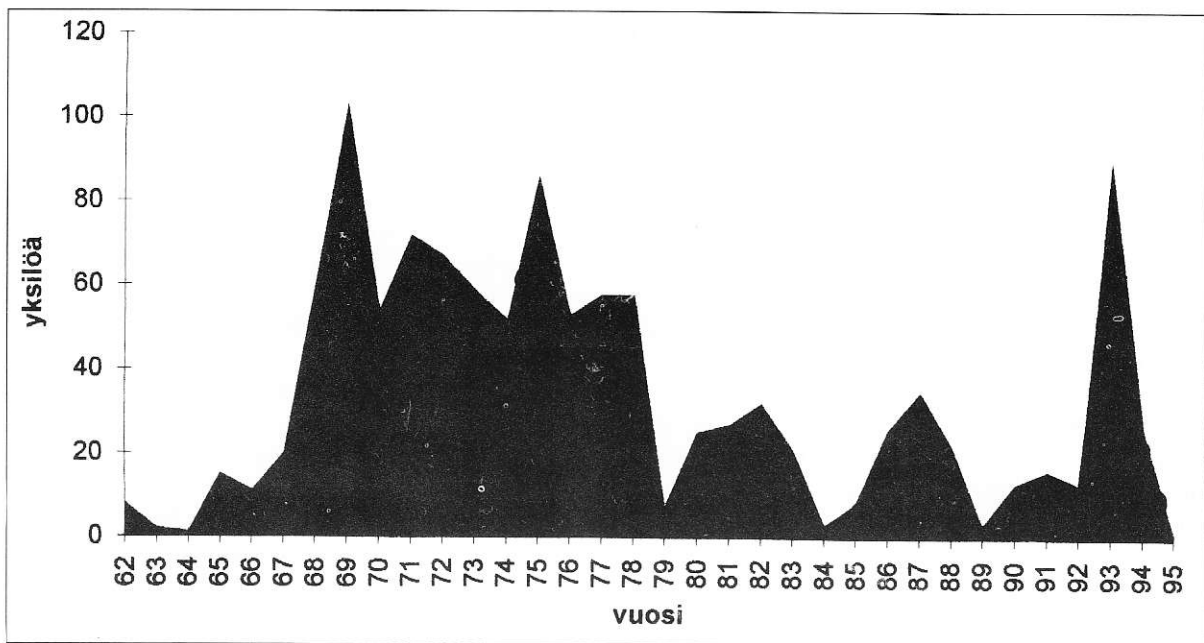
Vaikka tämä selitys kävi mielelläni aineistoa tarkkaillessani olen joutunut sen hylkäämään. Kaikki 1970-luvun maastojoyrät

joilta olen asian tiedustellut ovat sitä mieltä että pohjantikkoja todella on nykyään paljon vähemmän kuin 1970-luvulla. Tähän viittaa myös Aaslan aineisto. Jotkut Karlinin tiedusteluun vastanneista liikkuvat edelleen paljon maastossa, joten pohjantikan väheneminen heidän retkeilyalueillaan ei johdu ratkaisevasti vähentyneestä havainnoinnista tai muuttuneista retkeilytottumuksista. Myös ennen vuotta 1968 on Varsinais-Suomessa retkeilty niin paljon ettei pohjantikan yht'äkkistä ilmestymistä voi retkeilyn tehostumisella selittää. Pelkkä havaintojenkeruuseen liittyvä tekijä ei siis selitä havaittuja muutoksia. Selityksen täytyy siis löytyä muualta.

Pohjantikasta on kuitenkin julkaistu varsin vähän aineistoa. Pitkäaikaisin tietooni tullut havaintosarja on Ruotsista Ham-

Kuva 3. Rymättylän Aaslalla talvikausina 1968/69 - 1995/96 tavatut pohjantikat (päivittäin tavattujen yksilöiden summat; n=123).





kuva 5. Varsinais-Suomessa vuosina 1961-95 tavatut pohjantikat. (huom. havainnoissa jonkin verran päällekkäisyyttä, vain selvimmät tapaukset huomioitu kuten esimerkiksi "2 yksilöä läpi talven" = 2 yksilöä kumpanakin kalenterivuonna).

marön lintuasemalta (Ehrenroth 1994), joka kattaa vuodet 1962-93 eli lähes saman jakson kuin tämä selvitys. Aineisto on käsitelty toisella tavalla kuin tässä tutkimuksessa ("pohjantikka-päivien" luku prosentteina havainnointipäivistä syyskaudella), mutta tulokset vastaavat pääpiirteittäin tässä julkaisussa esitettyjä. Pohjantikka oli suhteellisesti runsaampi 1960-luvun alussa. Hammarössä kuin Varsinais-Suomessa, mutta tämän voinee pistää järjestelmällisemmän havainnoinnin tiiliin. Syksyllä 1968 havaintomäärät olivat huipussaan ja romahdus tapahtui syksyllä 1979, täsmälleen kuten Varsinais-Suomessa, vaikkakin kaikkina yksittäisinä vuosina heilahtelut eivät olleet samassa tahdissa. Myöhemminkin sama tahti jatkui: ainoat nollasyksyt sekä Hammarössä että Varsinais-Suomessa olivat 1983 ja 1989 (ks. kuva 1., joista

puuttuvat elokuun havainnot), huippuvuodet 1979 jälkeen olivat Hammarössä 1981, 1987 ja 1993; Varsinais-Suomessa 1980, 1987 ja 1993. Hämmästyttävän yhdenmukaista siis, vaikka Hammarö sijaitsee Ruotsin sisämaassa. Joku yhteinen tekijä siis säätelee kantoja laajoilla alueilla. Kun vielä Gjershaug ym. (1994) mainitsevat että pohjantikka oli runsas Norjassa vuosina 1969-72 nousee kiinnostus yhteiseen selittävään tekijään. Sekä Ehrenroth että Gjershaug ym. pitävät kaarna-kuoriaisia selityksenä. Kaarnan kuoriaiset olivat runsaat Skandinaviassa 1960-luvun lopulla, mikä Gjershaug ym. mukaan johtui Etelä-Skandinaviassa syksyllä 1969 raivonneista myrskyistä, jotka myös tuhosivat kuusimetsiä. Kovakuoriaiset viihtyivät näissä metsissä ja niiden leviämisen estämiseksi korjattiin Norjan metsistä kuolleet ja heikkokuntoiset kuuset

laajoilta alueilta 1970-luvun alussa. On tosin huomioitava että sekä Suomessa että Ruotsissa huippukausi alkoi jo vuonna 1968, joten siihen ei ainakaan seuraavan syksyn myrskytuhoilla voi olla vaikutusta! Suomessa pohjantikan kanta on pariin otteeseen ollut runsas joko myrskytuhoon tai kulon seurauksena (Virkkala ym. 1991, Sorvari 1994). Kannan runsauden kaksivuotisjaksollisuus vuosina 1969-78 (kuva 1.: parittomina vuosina kanta 2,3-kertainen parillisiin verrattuna) voi johtua jostain ravitsemuksellisesta tekijästä. Mistä sitten vuodesta 1979 alkaen sattunut lajin pysyvältä näyttävä kannanlasku voi johtua? Etelä-Suomen vanhojen kuusikoiden hakkuut voivat olla eräs selittävä tekijä. V. Vänskan (suull. ilm.) mukaan tehometätalous iski Varsinais-Suomen metsiin 1970-luvulla ja metsiä hakattiin heti alkuun parhaim-

masta päästä. Tämä lienee ainakin vaikuttanut paikallisiin kantoihin, mutta suuntaus lienee ollut sama laajalti Etelä-Suomessa, jossa kanta on käynyt uhanalaiseksi (ks. Rassi ym. 1992). Koko Suomessa kannan katsotaan taantuneen vuosina 1978-87 (Koskimies 1993). Sensijaan Itä-Lapissa kanta on kaikesta päätellen pysynyt vakaana vuosina 1968-95 (Pulliainen & Saari 1988 ja julkaisematon).

Viimeisin mittava vaellus tämän aineiston puitteissa sattui syksyllä 1993. Se oli ilmeisesti lähöisin itärajamme takaa, samoin kuin saman syksyn valkoselkätikkavaelluskin. Syksyn 1993 vaellus ei kuitenkaan näytä vaikuttaneen Varsinais-Suomen tikkakantoihin, seuraavat syksyt olivat taas hyvin heikkoja.

Gjershaug ym mukaan pohjantikka useimmiten puolustaa talvi-reviiriä, joko yksin tai puolisonsa kanssa. Aaslan aineistossa täl-

laista ei ole havaittu, sen verran harvoin linnun samassa paikassa näkee. Lintu voi tosin saapua samalle paikalle pitkän ajan kulu- ttaa, mutta käynti samalla paikalla esimerkiksi kuukauden välein ei vaikuta kovin hanak- kaalta reviiirin puolustamiselta. Koska lintuja ei ole rengastettu ei myöskään ole varmuutta siitä että seuraava havainto koskee samaa lintua. Aaslan havainnot viittaavat vahvasti talviseen kiertelyyn.

Kirjallisuus:

Ehrenroth, B. 1994: Hammarö fågelstation 1993. - Fågelåret 1993. Vår fågelvärld, Suppl. 21: 132-133.

Gjershaug, J. O., Thingstad, P. G., Eldöy, S. & Byrkjeland, S. (toim.) 1994: Norsk fugleatlas. - Norsk Ornitologisk Forening, Klaebu. 552s.

Gustafsson, E. 1990: Varsinais-Suomen uhanalaiset lintulajit. - Ukuli 21(2): 4-7.

Gustafsson, E. 1994: Uhan- alaisten lintujen esiintyminen Varsinais-Suomessa 1980-90- lukujen taitteessa. - Ukuli 25(2): 31-34.

Karhumäki, J. 1979: Vähä- lukuisten tikkojen esiintymisestä pesimäaikana Salon seudulla 1967-77. - Ukuli 10(1): 32-37.

Karlin, A. 1980: Pohjantikan esiintymisestä Varsinais-Suo- messa. - Ukuli 11(4): 25-29.

Koskimies, P. 1993: Suomessa pesii 50 miljoonaa lintuparia. - Linnut 28(2): 6-15.

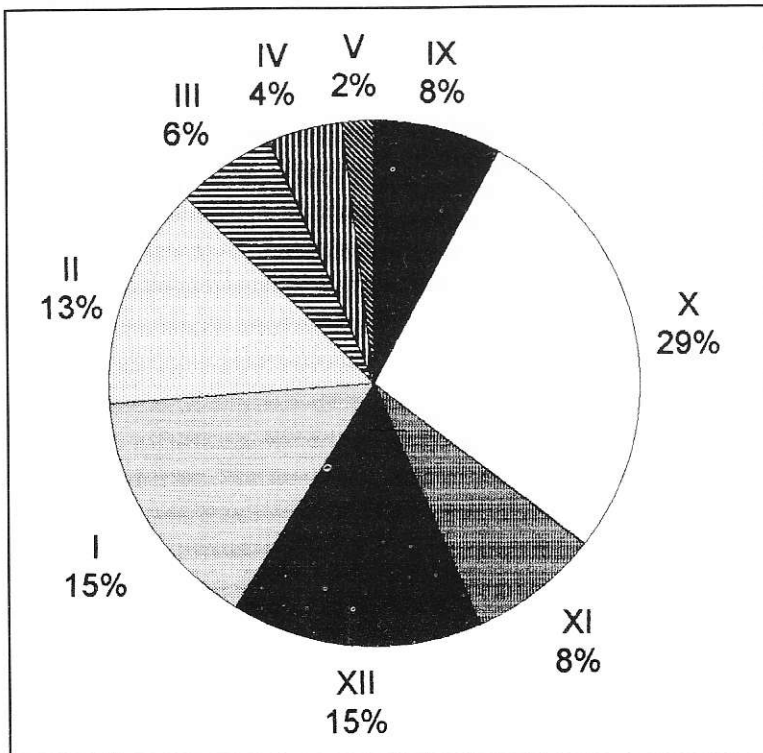
Linkola, P. 1967: Pohjantikan pesimisestä kanahaukan naapu- ruudessa. - Ornis Fennica 44: 21-24.

Pulliainen, E. & Saari, L. 1988: Tikkojen esiintymisestä ja pesin- nästä Itäkairassa. - Kokko 11: 14-17.

Rassi, P., Kaipainen, H., Manner- koski, J. & Ståhls, G. 1992: Uhanalaisten eläinten ja kasvien suojelutoimikunnan mietintö. - Komiteanmietintö 1991: 30, Helsinki. 382s.

Sorvari, V.-M. 1994: Kitsin paloalue - pohjantikkojen para- tiisi. - Linnut 29(4): 28-32.

Tucker, G.M. & Heath, M.F. (toim.) 1994: Birds in Europe: their conservation status. - Bird- life R., Heinonen, M. & Routasuo, P. 1991: The response of northern taiga birds to storm disturbance in the Koilliskaira National Park, Finnish Lapland. - Ornis Fennica 68: 123-126.



Kuva 4. Pohjantikkahavaintojen kuu- kausittainen jakauma Rymättylän Aas- lalla vertailukelpoisilta vuosilta 1975- 95 (n=112 yksilöä).

1961	29.9.	1970	27.8.	1979	25.9.	1988	3.9.
1962	16.9.	1971	8.9.	1980	20.8.	1989	31.8.
1963	—	1972	19.8.	1981	23.8.	1990	16.9.
1964	—	1973	22.8.	1982	18.9.	1991	8.10.
1965	27.8.	1974	18.8.	1983	—	1992	6.10.
1966	10.9.	1975	6.9.	1984	—	1993	12.9.
1967	—	1976	18.9.	1985	28.9.	1994	9.10.
1968	13.9.	1977	25.8.	1986	23.9.	1995	—
1969	6.9.	1978	30.9.	1987	5.9.		

Taulukko 1. Pohjantikan syysvaelluksen alku Varsinais-Suomessa vuosina 1961-95. Mukaan ei ole kelpuutettu marraskuun "ensihavaintoja". Vuoden 1989 havainto on "elokuun lopulta". Ensihavaintojen mediaani on 10.9. (keskiarvo 11.9.; n=29)



Pohjantikka, 1.12.1993; Piikkiö, rautatieasema.
W.Velmala

Selkälökkikannan nykytila

Saaristomerен kansallispuiston yhteistoiminta-alueella

Mikael Nordström

Yleistä

Maamme selkälökkikannan on todettu vähentyneen rajusti viimeisten vuosikymmenten aikana ja etenkin lajin poikastuotto on osoittautunut heikoksi (Hildén ja Hario 1993). Selkälökki on myöhään pesivänä lajina ja pitkänmatkan muuttajana sekä harmaa- ja merilokkia pienempänä alttiimpi erilaisille uhille kuten häirinnälle, lajien väliselle kilpailulle, muuttomatkojen aiheuttamalle rasitukselle ym. Voimakkaasti yleistynyttä harmaalokkia pidetään pääsyyllisenä selkälökin alamakeen; harmaalokit vievät parhaat pesäpaikat ja eräät "häiriikköyksilöt" ovat erikoistuneet selkälökkipoikasten tappajiksi (Hildén ja Hario 1993, Hario 1986). Seuraavassa tutkaillaan selkälökkikannan kehitystä Saaristomerен kansallispuiston yhteistoiminta-alueella 1940-luvulla aina näihin päiviin asti.

Historiikki

Selkälökki oli vuosisadan alussa vähälukuinen ja yksit-

täisparein pesinyt laji. Yhdyskuntia syntyi kalastajakylien liepeille ja kanta alkoi kasvaa. Erityisen nopea kannannousu oli 1935-60 (Hildén ja Hario 1993). Bergman (1948) kertoo selkälökin olleen yleinen Saaristomerellä, varsinkin Gullkronan selän itäisessä osassa (missä kanta tänäänkin on vahvin). Dragsfjärdin Högländetin ympäristössä esiintyi useita yli 20 parin yhdyskuntia, kun laji oli huomattavasti harvalukuisempi esim. Houtskärissä ja Kökarin itäosissa (von Haartman 1948). Karkean arvion mukaan koko Saaristomerен kanta oli 1940-luvulla 700 parin luokkaa. Vertailun vuoksi mainittakoon että harmaa- ja merilökkikantojen suuruudeksi arvioitiin tuolloin noin 100 paria (Bergman 1948). Kannat koko Saaristomerellä ovat nykyään: selkälökki 1000, harmaalokki 7000 ja merilokki 1500 paria (Hildén ja Hario 1993).

Selkälökkikanta kasvoi Gullkronan selällä, Dragsfjärdin ja

Nauvon kunnissa ja ilmeisesti koko Saaristomerellä 1960-luvun loppupuoliskolle asti, jonka jälkeen se alkoi hitaasti taantua. Vuosina 1973-74, eli juuri taantumisen alettua, Saaristomerен kansallispuiston nykyisen yhteistoiminta-alueen selkälökkikannaksi arvioitiin 1000 paria, kahden kolmanneksen arvioitiin pesivän Gullkronan selällä. Kaksi vuosikymmentä myöhemmin selkälökki pesi 60 luodolla 250 parin voimin. (Miettinen ym. 1996).

Nykytilanne

Selkälökin ydinaluetta kansallispuistoalueella edustaa edelleen Gullkronan selän koillis-kulma, myös Korppoon Jurmon ympäristössä ja Dragsfjärdin Hiittisten eteläpuoleisilla merialueilla esiintyy selkälökkikeskittymiä. Keväällä ja kesällä 1996 kirjoittaja laski parimäärät ja lentopoikaset ydinalueiden suurimmilta yhdyskunnilta. Parimäärät perustuvat suurimmaksi osaksi aikuisten lintujen

määrään. Emot on laskettu saaren tai luodon korkeimmalta kohdalta ja pariarvio on saatu kertomalla yksilömäärä luvulla 0.7 Koskimiehen ja Väisäsän (1988) mukaan. Luodoilla, missä selkälökkikanta oli vahva, pyrittiin myös laskemaan munapesät toukokuun lopussa. Selkälokit keskittyvät usein tiettyyn, omaan osaansa lokkiyhdyksunnassa ja pesien laskenta on tuolloin melko helppoa. Laji sijoittaa usein pesänsä suojaisiin paikkoihin, esim. heinikkoon, harmaalokin taas pesiessä avoimemmassa ja kallioisessa maastossa. Toisaalta suurissa harmaalokkiyhdyksunnissa, missä selkälokkeja on niukasti, pesän varma erottaminen saattaa olla miltei mahdotonta, etenkin jos kyseessä on myöhään pesivä harmaalokkipariskunta. Munien mittaaminen-

kaan ei aina ole varma määrittysperuste, sillä mitat saattavat mennä ristiin (Hildén ja Hario 1993, Hario 1986). Taulukko 1 ilmoittaa kannankehityksen 15 luodolla vuosina 1994-96.

Lentopoikaset inventoitiin 15.7-28.7 välisenä aikana. Luodon korkeimmalta kohdalta laskettiin veteen laskeutuneet lentopoikaset. Myöhäisen kevään ja kesän takia monilla vesi- ja lokkilinnuilla oli pesintä pahasti myöhässä, näin myös selkälokilla. Myös poikkeuksellisen kylmä, sateinen ja tuulinen kesä-heinäkuu oli monelle saaristolinnulle katastrofaalinen. Niinpä poikastuotto (0.48 poikasta/pari) saattaa olla normaalivuotta alhaisempi. Ainakin yhdellä luodolla oli peto riehunut, sillä kyseiseltä luodolta ei löytynyt yhtään nuorta lokkia !

Dragsfjärdin Långharun-Högharunia taas vaivaa jokin muu: 15 paria ei tuottanut yhtään lentopoikasta ! Useita tuhoutuneita munapesiä löytyi touko-kesäkuun vaihteessa.

Selkälokin väheneminen näyttää ainakin parimäärien valossa pysähtyneen viime vuosina, vaikkakin laji on katoamassa muutamalta perinteiseltä pesimäluodolta, esim. Dragsfjärdin Västra Dömmaskäriltä ja Ljusskäriltä. Toisaalta kanta on joillakin luodoilla ilahduttavasti noussut hivenen. Pitkäikäisenä lajina muutokset saattavat kuitenkin näkyä vasta vuosien päästä.

Lue lisää

Kiinnostaako selkälokki ja muut saaristolinnut ja haluaisit lukea lisää ? Vuonna 1996

Selkälokkeja (*Larus fuscus*) kevät 1996. Kuva: Mikael Nordström





Selkälokin pesä. Huomaa tuntemattomasta syystä tuhoutunut muna ylhäällä oikealla. Kuva: Mikael Nordström

ilmestyvässä metsähallituksen julkaisussa kerrotaan Saaristomerens kansallispuiston yhteistoiminta-alueen linnustosta ja kannankehityksistä viimeisten kahden vuosikymmenen aikana. Kirjoittajina toimii Mika Miettisen ohella Torsten Stjernberg ja Jouko Högmänder. Myös Hildénin ja Harion "Muuttuva saaristolinnusto"-kirjassa kerrotaan perusteellisesti maamme saaristolinnuista ja niiden kannoista. Kirjoittajan oma selkälökkiraportti, josta tämä artikkeli on koottu, ilmestyyneen Lounais-Suomen ympäristökeskuksen tarkastuksen jälkeen vuonna 1996.

Kirjallisuus

Bergman, G. 1948. Om antalet

skärgårdsfåglar vid våra kuster. Teoksessa: Lindberg, H. (toim.), Skärgårdsboken. Nordenskiöld-Samfundet i Finland, ss.460-470. Helsingfors.

von Haartman, L. 1948. Utskärens fågelvärld. Teoksessa: Lindberg, H. (toim.), Skärgårdsboken. Nordenskiöld-Samfundet i Finland, ss. 442-459. Helsingfors.

Hario, M. 1986. Itämeren lokkilinnut. Helsinki, 263 s.

Hildén, O. ja Hario, M. 1993. Muuttuva saaristolinnusto. Forssa, 317 s.

Koskimies, P. ja Väisänen, R.A. 1988. Linnuston seurannan havainnointiohjeet. Helsinki, 143 s.

Miettinen, M. 1995. Linnustotutkimukset Saaristomerens kansallispuiston yhteistoiminta-alueella ja Seilin saaristossa 1995. Metsähallitus, Saaristomerens puistoryhmä, 22 s.

Miettinen, M., Stjernberg, T. ja Högmänder, J. 1996. Pesimälinnusto Saaristomerens kansallispuiston yhteistoiminta-alueella vuosina 1973-75 ja 1992-95. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, sarja A (tarkastettavana).



<u>paikka/vuosi</u>	<u>1994</u>	<u>1995</u>	<u>1996</u>
<u>Gullkrona</u>			
Långharun-Högh.	7	12	15
Sandskär	8	6	7
Vitharun	5	8	8
Rödharun	11	7	11
Ljusskär	12	4	2
N. Furuskärsgrund	38	40	43
Svartkläppar	?	5	9
Hästharon	?	?	7
V. Dömmaskär	8	4	1
<u>Jurmo-Borstö</u>			
Bredharun	3	3	4
St. Rödsjär	10	2	10
Kalkskär	n. 10	12	10
Ytterören	10	12	10
Skalmören	15	14	6
<u>Hiittinen</u>			
Dömmaskär	3	7	6
<u>Yhteensä</u>	<u>140</u>	<u>133</u>	<u>150</u>

Taulukko 1. Selkälökin parimäärät tutkituilla luodoilla 1994-96. Huomaa, että Svartkläpparnia ja Hästharonia ei ole täkserattu alkuvuosian (-vuotena). (1994 ja 1995 tiedot lähteistä Miettinen ym. 1996 ja Miettinen 1995).

Selkälöki,
keväät 1996.
Kuva:
Mikael Nordström



Kaljasieppo on muuttolintu

1. luku Tuula Kallioniemen erinomaisesta nuortenkirjasta "Bongaa tilhi, Tossavainen!". Lintuharrastusta voi tarkastella tästäkin näkökulmasta?

Lempiharrastukseni

Lempiharrastukseni on bongaus. Aion aloittaa sen lähiaikoina.

Aion voittaa meidän luokan bongauskilpailun, joka huipentuu leirikoulussa keväällä. Bongaus on terveellinen harrastus. Pysy reippaana ja virkeänä, kun herää tihkusateisina aamuina ennen auringonnousua rämpimään soille ja rämeille kurpitsat mielessä. Bongaus on myös ilmainen harrastus, ellei oteta lukuun kiikareiden hintaa, jonka isä varmasti antaa, koska bongauksesta on myös isälle iloa, sillä kiikareilla voi bongailla alastomia naisuimareita varsinkin kesällä.

Lintuharrastajasta voi hyvässä lykyssä kehittyä arvostettu asiantuntija, jos hän erikoistuu johonkin harvinaiseen lajiin. Minä aion erikoistua oman pihapiirin lintuihin, sillä en tosiaankaan jaksa herätä tihkusateisina aamuina ennen auringonnousua rämpimään soille ja

rämeille kurpitsat mielessäni.

Meidän pihapiirissä on jo pitkään pesinyt kaljasieppopariskunta.

Kaljasieppo on muuttolintu. Se kuuluu lajeihin, joiden kehitystä on pidettävä silmällä. Silmälläpidettäviä lajeja on kahta laatua: taantuneet ja harvinaiset. Kaljasieppo kuuluu näistä taantuneisiin.

Yksivarmimpia kevään merkkejä on, kun tuttu kaljasieppopariskunta ilmestyy lumien sulettua grillikatokseen.

Tuntomerkit: Kaljasiepponaaraan tunnistaa tupsuttomista Pirkko-aamutossuista, joista pilkistää isovarvas sekä punaisesta froteekylpytakista ja hennanvärisistä hiuksista, joissa on harmaita raitoja. Koiraan tunnistaa teräsmiesalusasta ja isosta nenästä sekä pullasudin muotoisista viiksistä, jotka ovat tuuheammat kuin naaraalla.

Äänet: Naaraalla loppua kohti läpitunkevaksi voimistuva kottava nauru, johon liittyy korviavihlovia kimeitä huudahduksia. Koiraalla vähän vaimeampi maiskuttava ääni, johon liittyy röyhtäystä muistuttavia örps-äännähdyksiä.

Elinympäristö: Kaljasieppoja on sekä kaupungissa että maaseudulla.

Pesiminen: Useimmiten koiraan rakentamassa tiilitalossa, jonka koiras rakentamisen jälkeen jättää oman onnensa nojaan.

Naaras synnyttää eläviä poikasia, jotka se jo kymmenvuotiaana jättää kuorimaan itse perunansa ja voitelemaan leipänsä sekä pakottaa maalaamaan grillikatosta ja pesemään vessanpöntön joka toinen viikko kesäloman aikana.

Muutto: Talven kaljasieppo viettää horroksessa.





Mikael Nordström & William Velmala

Kuten kaikki Jurmon lintuasemalla lähivuosina vierailleet lintumiehet tietävät, tämä reilu 20-vuotias rakennus alkaa olla jo melko huonossa kunnossa. Asema kestäisi käytössä kyllä vielä muutaman vuoden, mutta ei luultavasti olisi jalkeilla enää uudelle vuosituuhannelle tultessa. Uutta lintuasemaa onkin kaavailtu yhdistyksen puolelta jo 1980-luvulta lähtien. Osmo Kivivuori kävi tuolloin neuvotteluja ja kirjeenvaihtoa saarelaitosten kanssa uuden aseman saamiseksi kylän lähistöön ja tarkoituksena oli joko vuokrata tai rakentaa oma rakennus kyläläisten suostumuksella. Sen jälkeen on Jurmossa kuitenkin tapahtunut paljon: maa on jaettu, valtiolle jaetut palstat sijaitsevat kaukana kylästä, joten ainoa keino tässä tilanteessa on rakentaminen jonkun

kyläläisen maalle. Raha kuitenkin ratkaisee, näin myös Jurmossa. Vaikka TLY saisikin luvan uuden aseman rakentamiseen kylään, ei niin suurta rahasummaa kuitenkaan löytyisi; ulkosaaristossa rakentaminen on lisäksi huomattavasti kalliimpaa kuin mantereella. Vuokraaminenkin olisi liian kova pala yhdistyksemme kukkarolle. Tämän kaiken lisäksi rakennusluvan saaminen Jurmossa on ainakin tähän asti ollut lähes mahdotonta.

1990-luvun alkuvuosina metsähallituksen alaisuudessa toimiva Saaristomeren kansallispuisto otti yhdistykseemme yhteyttä ja kysyi haluammeko tulla mukaan suunnitteilla olevan kansallispuiston opastuskeskuksen tiloihin satamassa. Jo vuoden 1994 hallitus päätti

Kuva: William Velmala

alustavasti lähteä mukaan hankkeeseen. Tänään ollaan jo niin pitkällä että uusi asema lienee pystyssä viimeistään syksyllä 1997. Tottakai TLY joutuu maksamaan vuokraa metsähallituksenkin tiloissa, maksumana tosin olisi lintulaskentoja eri puolella maakuntaamme mm. saaristossa ja lintulahdilla. Tätä varten tarvitaan tulevaisuudessa runsaasti halukkaita yhdistyksemme jäseniä laskentoja suorittamaan. Uuteen rakennukseen tulee lisäksi sähkö kaikkine mukavuuksineen, mukaanlukien sauna, mikä houkuttelee varmasti pitkäaikaismiehittäjiäkin. Sähkön joutuisimme kuitenkin maksamaan ihan oikealla rahalla, ja sähkölaskusta voikin tulla melko suuri vuodessa. Ensisijaisesti pitäisi ryhtyä etsimään sponsoroinnin mahdollisuutta,



joten jäsenistöltä pyydetään myös mahdollista apua tai ehdotuksia, muuten pitää pohtia pitääkö asemamaksua nostaa tms. Neuvottelut ovat vielä kesken ja mitään lopullista ei ole vielä lyöty lukkoon, hallituksen ja asemanhoitajien tuleekin neuvotella mahdollisimman hyvä vuokrasopimus uudelle Jurmon lintuasemalle.

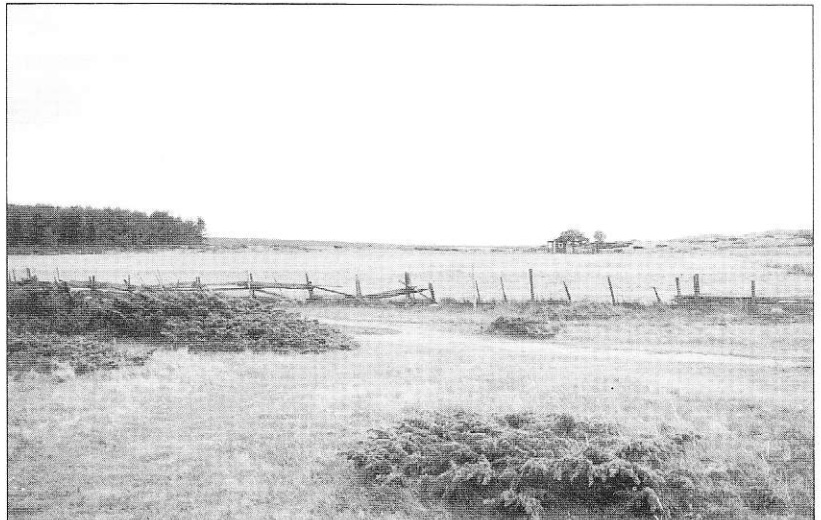
Negatiivista kehitystä, ei pelkäästään emotionaalisella tasolla legendaarisen "holken"-aseman hävitessä, tulee olemaan varsinkin rengastuksen suhteen. Vaikka pyörällä ei kestä polkea männikköön juurikaan kauemmin kuin nykyiseltä paikalta käveleminen, tulee rengastajille ainakin alussa olemaan vaikeampaa kuin nykyään. Tosin kuntokin saattaisi Jurmon hiekkateitä polkiessa kohentua! Suunnittelu on kuten todettu vielä kesken ja asi-

aan palataan tarkemmilla tiedoilla heti kun niin pitkälle ollaan päästy. Mielestämme ainoa realistinen mahdollisuus saada uusi asema saarelle onkin juuri tämä yllä kuvailtu, muita todellisia vaihtoehtoja kun ei ole olemassa. Jos sinulla on Jurmon lintuasemaa kos-

Uusi asemarakennus mahdollistaa havainnoinnin jatkumisen Jurmon saarella. Näin voimme edelleen katsella mustaleppälintuja niiden aidossa elinympäristössään. Kuva: William Velmala

kevaa asiaa voit ottaa yhteyttä joko asemanhoitajiin tai yhdistyksen hallitukseen. □

Aseman ympäristö tulee muuttumaan nykyisestä peltomaisemasta merelliseksi satamaksi. Kuva: Ilmari Pulli



Balladi pinnojen vaiheilta

Juhani Toukola

III näytös

Eerik Voittoisan autokuntaa ei missään tapauksessa sovi moittia turhasta vitkastelusta matkalla Keuruulle, mutta syystä tai toisesta oli paikalle ehtinyt kertyä ennen heitä väkeä jo koko joukko. Oikean paikan löytämisessä ei ollut vaikeutta hitustakaan, sillä sinne johti päätieltä noin 30 cm syväksi kulunut pinnapolku, so. ura, jota myöten parhaiten pääsee pinnan luo ja joka nopeasti syvenee yhä uusien pinnamiesten tallatessa paikalle. Pinnapolkua ponnisteli parhaillaan Sven Pörhöparta ja totisesti tuntui siltä kuin hän olisi edennyt polvillaan kävelen. Kalliokiipijäyrkänteen alle oli kerääntynyt paljon väkeä: turkulaisista saattoi nähdä mm. Olof Hungerin penkomassa Maunu Paljasjalan eväitä, Harald Sinihampaan hymyilemässä lumoavaa hymyään, alati hengästyneen Sigurd Jerusaleminkävijän, Harald Kaunotukan viimeistelemässä kampaustaan, ystävällisyyttä uhkuvan Haakon Hyvän, Maunu Lainparantajan arvonsa mukaisessa puvussa -

olipa joukossa joku noviisikin jo. Eerik Verikirveen laita oli heikosti: Hän oli saariston bongausretkellään sairastunut Kumlingentautiin ja makasi nyt kevyellä kenttävuoteella tuijottamassa apaattisesti jyrkännettä lasinen kiilto silmissään. Pääkaupungista olivat edustajina ainakin Korna Elis ja Jirky Vuodari, jotka kivenkovaan inttivät jotain vesilintua risteytymäksi. Kaukana horisontissa surisi pieni piste ja jonkin tovin päästä se osoitautui lähestyväksi skootteriporukaksi. Keuruun asemalta kuului etäinen junan vihellys, joten ilmeisesti Idän Pikajunan Miehet saapuisivat tuota pikaa. Hämmästyttävien havainto oli kuitenkin etäämmällä seisoskeleva Maunu Sokea, joka oli tunnettu vihamielisyystään bongaukselta kohtaan. Mitä ihmettä teki paikalla mies, joka kärkkäimmin morkkasi muita pinnanmetsästyksestä, mies, joka oli kiukkuinen kuin terrieri kuullessaan toisen nauttivan uuden lajin havaitsemi-

sestä? Oliko "läpiruntattu pinnaideologia" (yksi Sokean mieltermejä) saanut jalansijan hänenkin sielussaan? No ei, eipä tietenkään. Luonnolliseksi selvitykseksi ilmeni, että kalliokiipijäyrkänte sijaitsee hänen setänsä, Eevert Sokean mailla ja Maunu oli viettämässä kesälomaansa siellä voidakseen nauttia luonnonrauhasta ja siinä sivussa tehdä Tieteellistä Tutkimustyötä (aiheena "populaatiodynamiikasta erään lokkipopulaation ydinpopulaation osalta verrattuna kyseisen ydinpopulaation populaatiodynamiikkaa populaation laitaosien populaatiodynamiikkaan ja toisaalta koko populaation populaatiodynamiikkaan").

Lintua ei ollut vielä nähty. Porukka kyhjötti yrkänteen alla odotellen. Maunu Sokea oli linnun nähnyt edellisenä päivänä ja todennut sen yöpyvän yrkänteen puolivälissä sijaitsevassa luolassa. Mutta kuka kelvoton oli ilmoittanut ha-

vainnosta pinnapiireille, sitä Maunu Sokea ei voinut käsittää, sillä hän oli visusti salannut tiedon - lukuunottamatta nyt tietenkään omaa isäntäväkeään. Eikö sukulaisiinkaan enää voi luottaa? Onko pinnamiesten lahjontaverkosto levinnyt jo koko maaseutuväestön piiriin?

- Lintua ei täällä enää ole. Voitte lähteä takaisin Turkuun rauhallisin mielin, yritti Sokea.

Vaikutus oli sama kuin olisi yrittänyt saada koko kalliojyrkänteen puhumalla matkoihinsa. Joku taisi jo pystytellä telттаansakin. Osa porukasta oli painunut metsään ja repi siellä havuja leiriin, tervaskantoja nuotiopuiksi ja oksia stajjikepeiksi. Onneksi Sokea ei huomannut Olof Hungerin johtaman Nälkäisten Osaston hakevan välipalaa Eevert Sokean kellarista. Mukana oli myös Kristoffer Baijerilainen. Häntä ei oikeastaan tarinan juonen kannalta tarvitsisi edes mainita, mutta koska hän oli paikalla, olisi totuuden vääristelyä vaieta hänestä. Kristoffer piti omaa lakkaamatonta menoaan päällä voimakkaan juopumuksen antamalla innolla.

- Ilma on niin täynnä pinnoja, ettei nyrkkiin puristettu käsiäkään mahdu sekaan, hän huusi tyytyväisenä. - Kun olen viheltänyt, nostavat ne käden ylös, joilla on munkkikorppikotka pinnana. Pitkän, monivaiheisen vihellyssarjan jälkeen mies kuitenkin väysi siinä määrin, että hoippui voimattomana rannalle ja jäi sinne makaamaan hoilaten laulua "Vanha musta Joe".

Leppoisa tunnelma katkesi, kun kalliolle sinnikkäästi staijaava

Haakon Hyvä pelkkää hyvää hyvyttään ilmoitti flamingon olevan näköpiirissä. Vanhat pinnaketut eivät moiseen lällärihavikseen reagoineet, mutta Haakon Sverrenpoika, jolla ei ollut flamingoa eliksenä, ravasi kipukynnyksen ylittävällä vauhdilla ylös kalliolle ja tuijotti osoitettuun suuntaan. Taivaanrannassa hän näki juuri ja juuri erottuvan mustan pisteen ja huokasi helpottuneena hikeä otsaltaan pyyhkien:

- Onneks sain varmaks!

Maunu Sokean raivo alkoi kohota sukunimen kaltaiseksi.

- Antaa heittää täältä, idiootit, tämä on yksityisaluetta!

- Meil on jokamiehenoikeus. Et sä meit määrää.

- Jos maanomistaja sanoo, että lähдете, niin te myös lähдете.

- Makuasia mejän miälest. Kysytäänk Maunu Lainparantajalta?

- Ja oksien katkominen on rikos, jatkoi Sokea. - Parasta lähteä ennen kuin viedään...

Osa porukasta oli pelästynyt suuttunutta Maunu Sokeaa. Vähin äänin he siirtyivät loitomalle ja vetosivat siihen, ettei lintua enää näkyisi ja häipyivät pois. Vain kantajengi jäi istumaan paikoilleen. Kenelläkään heistä ei ollut varaa irrottaa katsettaan jyrkänteen seinämistä. Olof Hunger alkoi kuitenkin porukan vanhimpana neuvoa muita:

- Lähdetään nyt vähäks aikaa kauemmaks ja tullaa sit takas ku toi on lähteny. Jos lintu nukkuu luolas ni siält me se kyl viäl hoidetaa.

Miehet tekivät Hungerin ohjeiden mukaan. Maunu Sokealle ilmoitettiin, että lähdettäisiin takaisin Turkuun. Maunu Paljasjalka jopa pyysi an-

teeksi aiheutettua häiriötä - Eerik Voittoisan mielestä se oli liian pitkälle mentyä kun kyseessä oli Maunu Sokea.

Piileskeltyään illan tunnit kuusikossa, hiippailivat miehet hämärän turvin takaisin jyrkänteelle. Ensimmäisenä näkyi ilmestyvän kuusikosta tunnustelija Inge Koukkuselän käperänyt olemus ja kun tie oli selvä, seurasivat iäkkäältä näyttävä Olof Hunger, reippaantuntainen Eerik Voittoisa, sitten Maunu Paljasjalka ja viimeisenä Eerik Sammalkieli itseksensä solkaten. Ilta oli hiljainen. Ei edes yksikään ympärillä puikkelehtivista pikkulinnuista päästännyt äännähdystäkään. Inge Koukkuselkä muisteli, että Maunu Sokea oli joskus julkaissut Tieteellisen Tutkimuksen nimeltä "Lintujen (Aves) vaistomainen vihamielisyys pinnamiehiä kohtaan" (Mit deutscher Zusammenfassung), jossa oli empiirisetologisin tutkimusmenetelmin todisteltu asiaa. Olikohan tämä äänettämyys jälleen yksi todiste siitä?

- Jos se nukkuu luolas ni kyl me nähdään ku se menee sinne.

- Ellei se ol menny jo. Nyt on jo aika pimee.

Miehet odottelivat vielä tunnin. Lintua ei kuulunut.

- Nyt tehdään niin, ett yks kiipee luolaan taskulampun kans ja ottaa sen verkol kiinni, päätti pinnaoltermanni Hunger. - Mut pinna tulee kaikil yhtä aikaa eikä sil ens joka ylös kiipee.

- Käytetään rakettiverkkoo, kysyi Voittoisa.

- Ei tätenkää tyhmä sika! Eihän sil saa ku merisirrei ja pamaus herättäis Sokean.

Eerik Voittoisa ei voinut olla päästämättä hermostunutta,

OOT SÄ HUOMANNUT,
NYT TÄLLÄ ON
YLLÄ UKON
ENTINEN
PYHÄ ROTSI...

...AIKA STYLE
MUUTEN



pärskähtelevää naurua muistellessaan, miten merisirrejä oli yritetty pyydystä Jurmossa. Verkot olivat jääneet ruutisavusta nokisten ampujan ja sivukorjauksen asettajan jalkoihin ja telineet yms. rekvisiitta oli lentänyt riutalta kauas Heinäsaareen.

Kiipeämistehtävä annettiin Maunu Paljasjalalle. Hän laskeutui köydellä jyrkänteen päältä luolan suulle taskulamppu hampaissa ja heilautti itsensä siististi sisään. Hän piti verkkoa luolan suun edessä ja valaisi sisään. Luola oli melko iso. Nähdäkseen perälle oli otettava muutama askel, joten Maunu satoi verkon niin, että se peitti kokonaan luolan suuaukon ja meni sitten peremmälle. Vettä tippui katosta niskaan, taskulamppu ei tuntunut valaisevan riittävästi, lepakot ryntäsivät päin naamaa, henkiolennot kuiskivat peitekielisiä sanomiaan, aavettarien hameenhelmat pyyhkivät korvia - olo oli kolkko ja epätodellinen. Valokiila etsi pitkin seinämiä, kunnes pysähtyi lattianrajaan osoittamaan lintua, jolla oli pitkähkö nokka, joka oli käyrä. Siivillä oli punaista väriä, mutta muuten puku oli harmaa. Paljasjalka ei voinut olla huutamatta:

- Tääl ei tingi! Ja kyl on nätti! Hän lähestyi lintua ja yritti kiertää sen taakse saadakseen sen ajetuksi verkkoon. Kaiku kertaili vielä luolassa:

- yl on nätti - - on nätti - - ätti - - tti - - i...

Ihmeen kesy lintu olikin. Maunu Paljasjalka oli enää metrin päässä. Ei vielääkään mitään pa-

kenemistä. Hän ojensi kätensä kohti lintua ja mieleen kohosi ainoa seikka, joka saattaisi perua pinnan. Tuntui kuin kylmä käsi olisi tarrannut sydämeen ja rutistanut niin että aortta ratisi. Mieheessä nousi kauhu, kauhu ja epätoivo, masennus ja pohjaton apatia; järkytys ja synkkyys sousivat sisässä vuorotahtia taustamusiikkinaan pinnattomuuden alakuloinen sävel. Paljasjalka kosketti lintua ja varmistui asiasta: se oli kuollut. Mies taisteli itsensä ylös surkeasta toimeettomuudesta ja ryhdistäytyneenä alkoi antaa kalliikiipijälle sydänhierontaa ja suusta-nokkaan -elvytystä, mutta kaikki osoittautui turhaksi. Olipahan jälleen keran alistumisen aika, aika tajuta kaikkeuden kyynisyys, petty-mysten väistämättömyys...

Koto-Turussa oli mukauduttava jälleen odotteluun. Oli kesä. Maa kiersi rataansa ja sivutoimenaan pyörähteli akselinsa ympäri. Suomenmaan yläpuolella syntyi vitivalkoisia kumpupilviä ja lehmustojen jemma massa halkesivat punavarpuksen siniset munat silkkää kypsyttään ja emot rupesivat ruokintaprojektien vetäjiksi. Maapallolla vaikutti runsaat neljä miljardia (4.000.000.000) ihmistä - kuka enemmän, kuka vähemmän. Kaikki (ainakin melkein) he odottivat elämältä jotakin - kuka enemmän, kuka vähemmän. Joka tapauksessa Bongarien sisärengas odotti uutta Elämänpinnaa. Ja tämän muka suurelta tuntuvan mikro-tason ulkopuolella maailman-kaikkeus leijui tynesti rannatomassa tyhjiydessä.

Aika ahnehti eteenpäin ja entinen syksyinen tulevaisuus vaihtui nykyhetkiksi menettäen sen salatun hohdon, mikä tuntemattomaan sisältyy. Alkoi olla kuitenkin ratkaisujen aika. Pinnamiehet tunsivat, että Koh-talo viimeinkin sysäisi ratkaisevan tapahtumasarjan liikkeelle. Ja ellei niin olisi käynyt, ei tässä koko kertomuksessa olisi ollut mitään mieltä.

Syyskuun mitäänsanomattomana tiistaiaamuna Inge Koukkuselän puhelin soi. Kuukausien odottelu oli niin vienyt valmiuden Koukkuselältä, että vaikka hän istui puhelimen vieressä, se ehti soida lähes loppuun ensimmäisen pirahduk-sensa.

- Koukkuselkä, mikä - missä - milloin viimeksi - miten pääsee nopeimmin.

Kävi ilmi, että lappalainen lintumies Oula Tsäksisjourtsu oli nähnyt Jurmossa siperianras-taan. Lintu oli edelleen paikalla. Inge käynnisti hälytysjärjestelmän ja miehet olivat nopeasti valmiit lähtöön. Hie-man heitä ihmetytti, että Oula Tsäksisjourtsu oli havainnosta ilmoittanut, sillä hän oli aina kuulunut pinnamiesten vihollisleiriin. No, ihminen ei ole pohjimmiltaan paha, uskoivat bongarit.

Syksyinen Jurmonprojekti alkoi. Kuulakkaassa ilmassa saattoi selvästi aistia Ratkaisun vienon tuoksahduksen. Mutta koska kaikki tämä liittyy tulevaisuuteen, ei kukaan vielä tässä vaiheessa tiedä, kuinka tässä tulee käymään. Siksi on odotettava seuraavaan numeroon...



Turun Itäharjun talvilinnuista

1969-71 ja 1996-97

Juttu ja kuvat: Matti Valta

Nuorena lintuharrastajana oli tapanani vaeltaa vuoden ensimmäisenä päivänä talvilintujen laskentareitti. Kotinurkilta tuli samalla napatuksi vuoden ensimmäiset pinnat. Reitti oli aina sama. Nyt 27 vuotta myöhemmin päätin toistaa talvilintulaskennat Itäharjulla. Tein muutaman laskennan satunnaisesti myös 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa, mutta muutokset käyvät ilmi selvimmin äärivuosien tuloksista.

Puutarhojen lomitse

Reitti kiertää Itäharjun omakotialuetta seuraavasti: Mäkitä- Vanha Littoistentie- Karjakatu- Viinamäenkatu- Ruukinkatu- Mäkitä. Ympäristö on yhtenäistä vanhaa omakotialuetta. Alue on pysynyt varsin muuttumattomana - muutamalle tyhjälle tontille on rakennettu uusi omakotitalo. Tontit ovat puutarhaa, joissa iäkkäät hedelmäpuut, koristepensaat ja kukkaistutukset vuorottelevat. Ruokintapaikkojen merkitys

on tietysti melkoinen; niidenkin määrä on pysynyt melko vakaana, 7-10 välillä. Tarjottu ruoka liene monipuolistunut. Eihän esim. auringonkukansiemeniä ollut tarjolla 60-luvulla. Pullaa ja maapähkinöitä tarjoillaan entistä enemmän. Jonkinmoinen tyhjillään retkottava lintulauta kuuluu lähes jokaisen pihan vakiokalustoon. Joulunpyhiksi sen viereen lykätään kauralyhde.

Noin 1,4 km pitkä reitin olen kiertänyt keskipäivällä. Silti valoa on toisinaan niukalti. Rauhallisella kävelyvauhdilla tehty havainnointi vie aikaa lintujen määrästä riippuen tunnin puoleentoista tuntiin. Laskentakertoja oli yhteensä kuusi.

Viherpeippo ykköseksi

Tulokset käyvät ilmi oheisesta taulukosta. Yhteenlasketut lintumäärät ovat laatikossa taulukon keskellä. Itäharjun talvilinnustoon kuuluvat lisäksi enemmän tai vähemmän vaki-

tuisesti joukko lajeja, joita ei kuitenkaan reiteille ole osunut. Näitä erikoisuuksia ovat kana-
haukka, tuulihaukka (60-luku),
jättiläispeippo, pikkuvarpunen
(90-luku), punakylkirastas, punarinta, mustapääkerttu, nokkavarpuksen(80-luku), turkin-
kyyhky, vihervarpunen ja tund-
raurpiainen.

Vaikka aineisto on pienenlainen, käy yhteenlasketuista lintumääristä ilmi joitakin selviä muutoksia, yllättäviäkin.

Varpuksen on niukentunut selvästi ja viherpeippo on runsastunut reitin yleisimmäksi talvilinnuksi. Syyt ovat varmasti moninaiset. Talojen tiilikattojen modernisointi on vähentänyt varpuselle sopivia pesimäpaikkoja. Kesäiset rikkaruohostot ovat vähentyneet nurminkointivillityksen, pihojen laatoituksen ja asfaltoinnin sekä kaikenlaisen rakentamisen valatessa alaa.

Viherpeipon talviruokailumahdollisuudet ovat radikaalisti parantuneet auringonkukansiemenruokinnan tultua muotiin.



Kottarainen on jäänyt pois talvilinnustosta Itäharjun laskenta-alueella. Syitä voi vain arvailla.

Ruokintapaikkojen merkitys on alueella melkoinen, vaikkei niiden määrä ole paljontaan vaihdellut.



Laji	1969, 1.1.	1970, 24.12.	1971, 1.1.	1969-71, yht.	1996-97, yht.	1996, 1.1.	1997, 1.1.	1997 5.1.
1)Varpunen	145	80	120	345	105	34	28	43
Keltasirkku	26	20	25	71	16	3	6	7
Talitiainen	11	14	22	47	52	15	16	21
Viherpeippo	2	15	15	32	123	38	15	70
5)Naakka	23	4	4	31	22	5	10	7
Kesykyyhky	12	4	1	17	25	20	—	5
Varis	6	2	7	15	31	4	12	15
Kottarainen	—	10	2	12	—	—	—	—
Punatulkku	6	4	—	10	22	13	3	6
10) Harakka	2	4	2	8	27	6	12	9
Räkättirastas	4	—	—	4	35	35	—	—
Sainitiainen	3	1	—	4	26	11	5	10
Urpiainen	—	3	—	3	49	26	—	23
Fasaani	—	—	2	2	3	3	—	—
15) Peippo	—	1	—	1	—	—	—	—
Varpushaukka	—	1	—	1	—	—	—	—
Tilhi	—	—	—	—	170	170	—	—
Harmaalokki	—	—	—	—	23	19	4	—
Tikli	—	—	—	—	7	7	—	—
20) Mustarastas	—	—	—	—	2	2	—	—
Ampuhaukka	—	—	—	—	1	1	—	—

Sinitiaisen esiinmarssi

Sinitiaisen runsastuminen on silmiinpistävä. Se on ponnahtanut jaetulta yhdenneltätoista sijalta kahdeksanneksi. Urpiainen ja tiklikin ovat siirtyneet lintulautoille monipuolistaen talvilinnustoa. Harakan ja variksen lievä runsastuminen on yllättävää, sillä avokompostit ovat kadonneet. Ruokintapai-

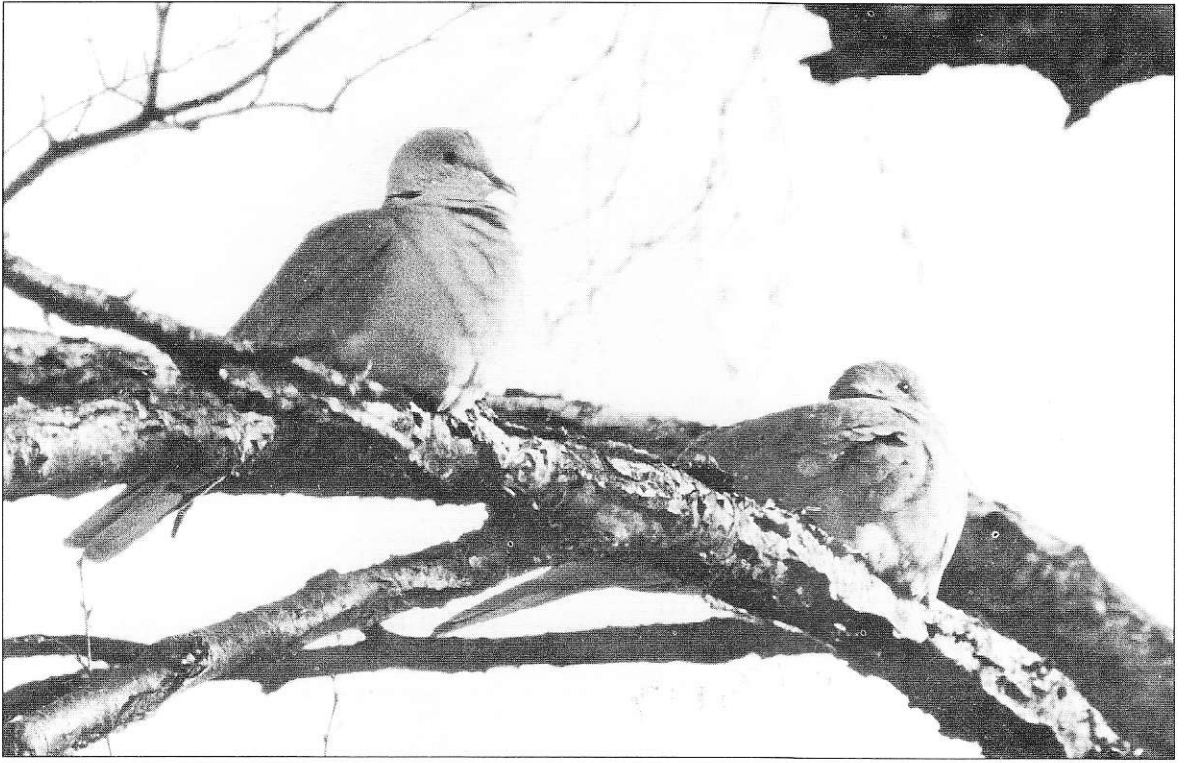
kat tarjoavat varislinnuillekin kuvun täytettä komposteja vaiattomammin.

Keltasirkku on niukentunut selvästi. Kottarainen ei enää edes yritä talvehtimista kuten 70-luvulla.

Vuosi 1996 oli laskentojen ainoa hyvä pihlajanmarjavuosi. Se näkyy tietysti tilhen, räkätti-

rastaan ja punatulkkun runsautena. Marjalinnut houkuttelivat reitille ampuhaukan. Niukka-marjaisena vuonna tilhi ja mustarastas turvautuvat omenapuihin jääneiden hedelmien ja orapihlajan marjojen nokkimiseen. Jotain pysyvääkin on tässä ai-lahtelevassa maailmassa; talitiaisen runsaus Itäharjulla.





Turkinkyyhky kuuluu alueen linnuastoon talvisinkin, vaikkei sitä laskenta-alueella tavatakaan

Niukkamarjaisina talvina tilhet pystyvät hyödyntämään myös puihin jääneitä omenoita.



Pieni pähkinä purtavaksi

Lehdessä 2/96 oli seuraavat tunnarit: A: Mustatiira (*Chlidonias niger*) B: Mustanmerenlokki (*Larus melanocephalus*)

